

**ҚУРИЛИШ ОБЪЕКТИ ҚИЙМАТИНИ ШАРТНОМАВИЙ-ЖОРИЙ
НАРХЛАРДА ҲИСОБЛАШ АМАЛИЁТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ
ЙЎЛЛАРИ.**

Абдуллаев Ахрор Жаҳбарович

Тошкент давлат транспорт университети. Доцент

Раимова Дурдона Дурдибай қизи. Ассистент

Fayzixodjayeva Mavluda Lutfullayevna

Toshkent davlat transport universiteti. Dotsent

Shonazarova Nilufar Baratovna

Toshkent davlat transport universiteti. Katta o'qituvchi

Анотация

Бугунги кунда мамлакатимизда қурилиш соҳасига катта этибор қаратилмоқда. Ўзбекистонимизнинг келажаги халқимизнинг фаравон ҳаёт кечиришини таминлашда капитал қурилишнинг ўрни беқиёсдир. Аҳоли яшаш даври давомида турар жой бинолари, тижорат бинолари, жамоат бинолари ҳамда муҳандислик иншоотларидан фойдаланадилар.

Калит сўзлар: ишлаб чиқариш саноати, илмий –техника тараққиёти, смета қиймати, замонавий технологиялар.

Бугунги кунда Республикамизда саноат ва уй-жой қурилишининг кун сайин ўсиб бориши қурилишларга бўлган еҳтиёжни янада оширмоқда. Ана шунинг учун қурилиш материалларини ишлаб чиқариш технологияси ва улардан ясалган буюмларни ҳар тарафлама ўрганиш, ҳар бир қурувчи мутахассис учун ғоят зарурдир. Қурилиш материалларини ишлаб чиқариш маҳаллий хом ашёлардан кенг фойдаланиш, буюм ишлаб чиқаришни ривожлантириш, уларнинг сифатини ошириш ва қурилишнинг таннархини камайтириш, шунингдек ескириб қолган машина-ускуналарни замонавий технологияларга алмаштиришдан иборат. Бу ишларда техниканинг келажақдаги тараққиёти қурилиш усулларини тобора саноатлаштиришни ва олдиндан ишлатилиб келинаётган айрим қурилиш материаллари ўрнига янгиларини ишлатиш ҳамда уларни ишлаб чиқиш технологиясини такомиллаштиришда республикамиздаги стандартлаштириш тизими катта аҳамиятга ега. Кўпгина қурилиш ашёлари учун Ўзбекистан Республикаси стандарти ишлаб чиқилган.

Қурилиш материаллари ишлаб чиқариш саноатининг енг муҳим вазифалари бу –маҳаллий хом ашё материаллардан кенг фойдаланиш, буюм ишлаб чиқаришни ривожлантириш, уларнинг сифатини орттириш, қурилишнинг таннархини камайтириш, шунингдек, ескириб қолган машина – ускуналарни

замонавий технологияларга алмаштиришдир. Бу ишларда техниканинг келажакдаги тараққиёти қурилиш усулларини тобора саноатлаштиришни ва олдиндан ишлатилиб келинаётган айрим қурилиш материаллари ўрнига янгиларини ишлатиш ҳамда уларни ишлаб чиқариш технологиясини такомиллаштиришда республикамиздаги стандартлаштириш тизими катта аҳамиятга эга.

Республикамиздаги қурилиш материаллари саноатининг ривожланишида илмий –техника тараққиётининг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

- қурилиш материалларини ишлаб чиқариш суръати капитал қурилишга нисбатан олдинда бўлишини таъминлаш;

- материал, буюм ва конструкция турларини ҳозирги замон талабига мос ҳолда такомиллаштириш, уларни ҳар хил мақсадлар (об-ҳаво муҳитидан муҳофаза

қилиш, юк кўтариш ва ҳ.к.) учун ишлатиш мумкинлигини таъминлаш;

- қурилиш материаллари ва конструкцияларининг техник хоссаларини сақлаган ҳолда улар вазини йенгиллаштириш;

- материаллар сифатини, айниқса, зарарли муҳит таъсирида узоққа чидамлилигини таъминлаш;

- маҳаллий хом ашё материаллардан самарали қурилиш материалларини олиш;

- қурилиш материаллари саноати энг кўп энергия сарфловчи тармоқ эканлигини еътиборга олиб, уларни ишлаб чиқаришда кам энергия сарфладиган технологияларни жалб этиш;

- қурилиш саноатини янги технологиялар билан таъминлаш, уларни ҳисоблаш

техникаси орқали бошқариш

Мамлакатимизда объект қурилишнинг шартномавий смета қиймати амалдаги шаҳарсозлик ҳужжатларга мувофиқ амалга оширилади. ШНК.01-16-04га асосланиб объектининг жорий нархи «ресурс усули»дан фойдаланиб аниқланади. Объект қийматининг асосий қисмини қурилишнинг қурилиш

материаллари харажатлари ташкил этади.

Қурилиш конструкциялари, материаллари, маҳсулотлари, тайёрлаш-

омборда сақлаш харажатлари ва импорт материаллар, ускуналар, мебель ва инвентарь учун сарфладиган харажатлар транспорт, ускуна, мебель ва инвентарь учун қонунчиликда белгиланган божхона тўловларини билан биргаликда ишлаб чиқарувчи (етказиб берувчи) лойиҳа спецификацияларига мувофиқ тарзда тузилган ресурс рўйхатларга асосланиб ёки мазкур ҳудудда шаклланган нархлар мониторинги асосида тузиладиган маълумотлар банки бўйича корхоналарнинг нархлари ҳосил қилинади.

Фукаролик бинолари смета қиймати таркибидаги қурилиш материаллари бу пойдевор материаллар, деворбоп материаллар, қаватлар оралиғи тўсиқлари ва поллар, том ёпма материаллар, эшик дераза ва тўсиқлар, пардозлаш материаллари, электрлаштириш материал ва жиҳозлари, сантехника материаллари, ускуналари ва анжомлар, газ, алоқа ва бошқа юқорида ҳисобга олинмаган материаллар ҳисобида амалга оширилади.

Қурилиш ишларининг қийматини йириклаштирилган кўрсаткичлардан фойдаланган ҳолда амалга ошириш мумкин.

Қурилиш сметаси таркибидаги қурилиш материаллари сарфини аниқлашда бинонинг локал сметасида ҳар бир иш хажмида сарфланадиган ресурслар келтириб ўтилган бўлади. Ҳар бир иш тури ва хажмидан келиб чиққан ҳолда қурилиш материаллари қиймати ҳисоблаб чиқилади. Қурилиш материаллари қиймати 4-гурӯх ШНҚ Иқтисодий нормативларлари асосида шакллантирилади.

Мухтарам президентимиз Ш.М.Мирзиёев 2020 йил 27 ноябрдаги ПФ-6119-сонли [Фармониға](#) кўра Ўзбекистон Республикаси қурилиш тармоғини модернизация қилиш, жадал ва инновацион ривожлантиришнинг “2021 - 2025 йилларға мўлжалланган стратегияси”да қурилиш соҳасини муҳим вазифаларини айтиб ўтдилар. Шунга кўра шаҳарсозлик фаолияти соҳасидаги маъмурий тартиб-таомилларнинг самарадорлиги, рационаллиги ва шаффофлигини таъминлаш, шунингдек, қурилиш тармоғи ташкилотлари фаолиятининг самарадорлигини ошириш мақсадида қуйидагиларни айтиб ўтдилар. Қурилиш материалларининг батафсил техник тавсифларини кўрсатиш (идентификация қилиш) учун мўлжалланган «Қурилиш материаллари миллий классификатори» электрон платформасини жорий этиш; Хом ашё ресурсларини тежашга йўналтирилган саноат, қурилиш ва қаттиқ маиший чиқиндиларни чуқур қайта ишлаш орқали қурилиш материалларининг янги турларини ишлаб чиқаришга жорий этиш; Қурилишда энергия жиҳатидан самарадор ва энергия тежамкор материалларни (газобетон, пенобетон, полистиролбетон, базальт асосида иссиқлик сақловчи материаллар, полистирол билан тўлдирилган сэндвич панеллар ва бошқалар), асбоб-ускуна ва приборларни (қуёш панеллари ва конвекторлари, мавжудлик ва ҳаракат датчиклари, терморегуляторлар, электрон сантехника ва бошқалар) қўллашни кенгайтириш; Кейинчалик экспортга йўналтирилган маҳсулот ишлаб чиқарган ҳолда табиий декоратив ва пардозлаш тошлари (гранит, мрамор, травертин ва бошқалар) захираларининг янги конларини ўзлаштириш бўйича геология-қидирув ишларини олиб бориш; Анъанавий лой ғишт ўрнини босувчи муқобил қурилиш материаллари захираси мавжудлиги ва уларни қўллаш имкониятларини ўрганиш; Ресурс тежамкор технологияларни, табиий газ ўрнини босувчи ёнилғи-энергетика ресурсларининг қайта тикланадиган ва муқобил

турларини қўллаган ҳолда қурилиш материалларини ишлаб чиқариш қувватларини кенгайтириш; Энергия тежамкор технологияларни қўллаган ҳолда қурилиш материалларини ишлаб чиқариш жараёнлари жорий этилган корхоналарни рағбатлантириш механизмларини ишлаб чиқиш;

Қурилиш жараёнида бу бўлимларни кўриб чиқишни тавсия этадилар. Қурилиш объектининг қийматини шартномавий-жорий нархларда ҳисоблашнинг амалиётини такомиллаштириш мвқсадида қурилиш материалларининг ички ва ташқи бозорларда маркетинг тадқиқотларини амалга ошириш, замонавий қурилиш материалларига бўлган талабни аниқлаш, маҳаллий хом ашёни чуқур қайта ишлаш бўйича комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш, рақобатдош, экспортга йўналтирилган қурилиш маҳсулотлари

Капитал қурилишда нархларни шакллантиришни такомиллаштириш йўналишларини шартли равишда 2 гуруҳга бўлиш мумкин:

Қурилиш баҳосининг шартномавий жорий нархини аниқлашнинг услубий асосларини такомиллаштириш

Капитал қурилишда нархни шакллантиришнинг смета-норматив базасини такомиллаштириш.

ишлаб чиқариш ҳажмларини ошириш ва турларини кенгайтириш, шунингдек, янги турдаги сифатли қурилиш материалларига бўлган ички талабни қондириш, замонавий юқори сифатли қурилиш материалларини ишлаб чиқаришнинг энергия ва ресурсларни тежовчи илғор технологияларини соҳага кенг жорий этишда ягона илмий-техника ва инвестиция сиёсатини олиб бориш;

Фойдаланилган адабиётлар

1. Стеранов П.С. “Экономика строительства” М., “Юрайт”, 2005.
2. Ёодгоров В.У., Бутунов Д.Я. Хаитов Э.Б. сенообразованиев стрителстве. Учебное пособие. Т.: ТАСИ,2012й.
3. Ёодгоров В.У., Бутунов Д.Я. Хаитов Э.Б. Қурилиш танлов савдолари ва уларни ташкил этиш Т.: ТАҚИ, 2012й.
4. Махмудов Э.Х. Капитал қурилиш иқтисодиёти. Ўқув қўлланма. Т.: ТДИУ, 2009.